

Simon Stevin, een leven in de schaduw van de macht

Guido Vanden Berghe
Universiteit Gent, Toegepaste Wiskunde en Inforamtica

(tekst verschenen in “Simon Stevin 1548-1620, De geboorte van de nieuwe wetenschap, Koninklijke Bibliotheek België , Brepols Publishers Turnhout 2004, isbn 90-5622-054-3, pag. 19-25)

De jonge Simon.

Over Stevins jeugd bestaan geen documenten of archiefstukken. Sommige later gepubliceerde, historische bronnen laten echter toe een beeld te vormen van de omgeving waarin het kind Simon is opgegroeid.

Het wordt algemeen aanvaard dat Simon Stevin geboren is in Brugge. De eerste aanwijzing hiervoor vinden we terug in verschillende akten daterend van 30 oktober 1577, die ontdekt werden in het Brugse Stadsarchief en becommentarieerd door Schouteet¹. Hierin wordt Simon door de schepenen van Brugge mondig verklaard²: [...] *quamen voor ons [...] Joos Sayon ende Joachim de Fornier, als wettenlicke voochden van Symoen, de natuerlicke zone van Anthuenis Stevin, die hy ghehadt heeft by Cathelyne vander Poort, dewelcke ver-toochden hoe dezelve huerlieder weese ghecommen was ter oude van acht en twintich jaeren [...] .* Aan de hand van deze tekst stellen de meeste biografen de periode van geboorte steeds op het einde van 1548. Stevin bevestigt zelf dat hij geboren is in Brugge in bijna al zijn boeken; op elk titelblad vinden we de verwijzing *Stevin van Brugghe, Bruggheleinck*. In de linker bovenhoek van het enige bestaande in olieverf geschilderde portret van Stevin vinden we ook de vermelding *Natus Bruges Anno 1548*, een aantekening die het bovenstaande bevestigt.

Over de natuurlijke ouders van Simon rapporteren meerdere bronnen interessante gegevens. Zeer recent heeft Donche³ een bijdrage geleverd waarin de familiestructuur van de Stevins in Veurne wordt toegelicht. Er worden gegevens aangebracht over een Antonius Stevin die na 1543 alle banden met zijn familie verbroken had en uit de streek van Veurne is verdwenen. In 1999 verscheen al een artikel van Van Acker⁴, waarin de Veurnse afstamming werd gesuggereerd. De korte bijdrage in ons eigen werk⁵ over Stevins voorzaten, vertolkte de minder gedetailleerde visie van die laatste auteur. Hier zullen we de visie van Donche volgen, die gebaseerd is op ettelijke vroeger niet geraadpleegde archiefstukken. Hieruit blijkt dat Antonius een zoon is van Adriaan Stevin, burgemeester van Veurne, en Francine de Visch. Volgens Donche zijn Adriaan en Francine welstellende inwoners van Veurne en bezitters van

¹ Schouteet, A., De afkomst van Simon Stevin en diens werkkring in Vlaanderen, *Handelingen van het Genootschap 'Société d'Emulation' te Brugge*, 80 (1937), pp. 137-146.

² Brugge, Stadsarchief, *register van Jan Geeraerts, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1577-1581*, blz. 4 r.-v.

³ Donche, P., Voorouders van de wiskundige Simon Stevin te Veurne, *Vlaamse Stam*, 48 (4-5) (2002), pp. 178-199.

⁴ Van Acker, J., De Veurnse voorouders en verwanten van Simon Stevin, *Liber Amicorum Roger-A. Blondeau, Roesbrugge-Haringe* (1999), pp. 265-280.

⁵ Devreese, J.T. en Vanden Berghe, G., *'Wonder en is gheen wonder', de geniale wereld van Simon Stevin 1548-1620*, (Leuven, Davidsfonds, 2003), p. 36.

verschillende leengoederen in Bulskamp, Oeren, Veurne (St.-Niklaas) en Adinkerke. Adriaans vader en grootvader waren ook burgemeesters van Veurne. Mogelijks was Adriaans broer, Pieter, proost van de St.-Niklaasabdij van de paters Norbertijnen te Veurne. Adriaan en Francine zijn begraven in de Veurnse St.-Niklaaskerk. Op hun grafplaat werden ze beide afgebeeld in een lang gewaad, met eronder de beeltenis van zes zonen en zes dochters. Slechts vijf van die kinderen zijn met name bekend: Jan, schepen te Veurne, Hendrik, Pieter, schepen te Veurne en Magdalena, gehuwd met Lenaert de Cant en Antonius⁶.

Volgens Donche kocht Francine de Visch voor haar zoon Antonius in 1540-41 een leengoed van Jan Aelvisch, gelegen in Bulskamp, groot 4 gemeten land en gehouden van het leenhof van Jan Colin. Het feit dat de moeder optreedt als koopster laat vermoeden dat Antonius toen nog minderjarig was (d.w.z. geen 25 jaar)⁷. In 1543-44 koopt Antonius zelf een ander leengoed te Bulskamp van 4 gemeten 25 roeden land groot⁸. Uit beide bovenstaande feiten kan afgeleid worden dat hij moet geboren zijn tussen 1515 en 1518. Dertien jaar na zijn laatste aankoop lezen we in 1559 dat hij reeds geruime tijd zijn streek verlaten heeft en ook niets meer van zich heeft laten horen. Bij het overlijden van zijn moeder in dat jaar had hij normaal een leengoed van 8 gemeten in Oostduinkerke moeten erven. Dit gebeurde niet; de echtgenoot van zijn zuster Magdalena, Lenaert (de) Cant, betaalt het leenverheffingsrecht voor zijn echtgenote, *son frere ayant este longue espace hors du pays sans aucunes nouvelles avoir de luy [...]*⁹. De toewijzing aan Magdalena gebeurde onder de voorwaarde *que si sondit frere retourne que led(it) relief puisse a luy persister*, en deze regeling werd getroffen *a la fin que led(it) fief ne demeure vacant*¹⁰. Antonius was enkel erfgenaam van de leengoederen die zijn moeder bezat uit eigen erfenis; de lenen van vaderszijde gaan over naar zijn broers. Dit laat vermoeden dat Antonius niet de oudste zoon was, maar dat hij door zijn moeder een speciale behandeling kreeg. Donche oppert dat Antonius zijn familie voor iets te schande heeft gemaakt en zich daarom niet meer in Veurne mocht of durfde te vertonen. In ieder geval schrijft Antonius zich in 1548 in als lid van het kloverniersgilde van St.-Barbara te Brugge en verwekt hij een onwettige zoon, Simon. Antonius heeft nooit zijn feodale rechten opgeëist en kon Simon bovendien als onwettig kind geen leengoederen erven. De familie was echter op de hoogte van het bestaan van Simon, zoals blijkt uit enkele archiefstukken uit het Brugse Stadsarchief. Bij Schouteet vinden we twee akten¹¹ waarin enerzijds Simon belooft zijn borgen Lenaert en Adriaan Cant, aangetrouwde familie van zijn tante Magdalena, schadeloos te stellen voor een lening van 75 pond groten Vlaams die hij afgesloten had bij Jan de Brune, belastingsontvanger in het Brugse Vrije. Hij verbindt hiertoe al zijn tegenwoordige en toekomstige bezittingen en in het bijzonder zijn lijfrente die hij al sinds jaren ontving van deze Cants. De lening werd aangegaan om als kantoorklerk *vanden comptoire* d.i. het belastingskantoor in het Brugse Vrije, te kunnen optreden. Anderzijds legt Simon een gelijkaardige verklaring af t.o.v. Pieter de Courtewille, de echtgenoot van een dochter van Pieter Stevin, voor nog eens een lening van 50 pond groten Vlaams bij dezelfde Jan de Brune. Hij verbindt ook hier in het bijzonder de lijfrente die hij ontvangt van Pieter de Courtewille en zijn echtgenote, Magdalena, dochter van Pieter Stevin. Het bestaan van die lijfrentes hebben Simon een grote financiële onafhankelijkheid gegeven. Samen vertegenwoordigen zij zes pond groten Vlaams, volgens

⁶ Devreese-Vanden Berghe (2003) pp. 38-39.

⁷ Deze gegevens werden ontleend aan Donche (2002), p. 188.

⁸ Algemeen Rijksarchief Brussel, Rekenkamer van Vlaanderen, 17691 f° 5v.

⁹ Deze gegevens werden ontleend aan Donche (2002), p. 189.

¹⁰ Algemeen Rijksarchief Brussel, Rekenkamer van Vlaanderen, 17706 f° 5v.

¹¹ Brugge, Stadsarchief, *register van Jan Geeraerts, klerk van de vierschaar van Brugge, over de jaren 1577-1581*, blz. 4 v.-5 en blz. 5 r.-v.

Donche ongeveer het equivalent van 72 daglonen (of ongeveer een kwart van een jaarloon) van een metser¹².

De moeder van Stevin, Cathelyne vander Poort, was de dochter van Hubrecht, poorter te Ieper. Samen met andere familieleden erfde ze in 1584 een vrij aanzienlijke erfenis van haar oom François vander Poort, een halfbroer van haar vader¹³. Op een ongekend ogenblik is Cathelyne gehuwd met Joost Sayon, die behoorde tot een welgestelde Brugse koopmansfamilie, die handel dreef met onder meer de Oostzeelanden. Deze Joost trad in 1577 op als voogd voor Simon bij de ontvoogdingsprocedure. Zijn broer Vincent Sayon was actief in de Brugse politiek en een overtuigde calvinist¹⁴.

Zoals blijkt uit wat voorafgaat had Simon op financieel vlak waarschijnlijk een onbezorgde jeugd. Zowel van vaders als van moeders zijde kon hij rekenen op een aanzienlijke ondersteuning zowel in middelen alsook vanuit hun maatschappelijke positie. Hij moet een uitzonderlijke opleiding hebben genoten, hoewel niet gekend is waar en wanneer dit is gebeurd. Uit latere publicaties blijkt dat hij een behoorlijke kennis had van Latijn en Frans en vermoedelijk ook vertrouwd was met Italiaans en Duits. Uit een vermelding in zijn werk *De Wisconstige Gedachtenissen* weten we dat hij een tijd werkzaam was als boekhouder en kassier te Antwerpen. Dergelijke activiteit sluit nauw aan bij de handelspraktijken van zijn stiefvader Joost en diens broers. Uit bovengeciteerde documenten uit het Brugs Stadsarchief blijkt dat hij ook optrad als klerk in het belastingskantoor van het Brugse Vrije.

Stevens immigratie naar het Noorden.

Na 1577 bleven geen officiële documenten over Simon Stevin in Brugge bewaard. Hij moet de stad hebben verlaten. Misschien is hij vertrokken om redenen van religieuze aard: de hetze tussen katholieke en calvinistische kringen, waartoe zijn naaste Brugse familie kon worden gerekend, was voor hem misschien de reden om uit te wijken. Over die periode in Stevens leven bestaat er een briefwisseling tussen een zekere I. H. Verplancken uit Brugge en een Leidse stadsbode G. Van Rijckhuijsen¹⁵. Die stadsbode bericht zelf in een brief van 30 december 1752 dat hij een onderzoek instelt ten behoeve van Mr. Juliaen van Groenwegen, een kleinzoon van Stevens oudste dochter Susanna (zie verder). Juliaen wou blijkbaar meer te weten komen over zijn illustere overgrootvader en Verplancken schreef in februari 1753 het volgende¹⁶.

Op u toegesonde memorie van Simon Stevijjn of Stevin, dient gevonden wort in den Boek van de Heijligh Geesters synde Poesie, dat er een sekeren Simon Stevijjn geboortigh van Brugghe geworden is confrater data 16 Maart 1571, die schoolmeester was en een wijs-constenaer, en een seer ervaren Man en faute hy niet connen becommen vrydom van de Bier accijns, vertrocken is naar Middelburgh, sonder tot hier te connen aghter haelen syn waepen of wat kinderen hy aghter gelaeten heeft,[...]

¹² Volgens Donche (2002), p. 194, bedroeg het dagloon in 1550 van een metser 0,5 pond parisis, in 1600, 1,5 pond parisis. Voor 1577 interpoleren we dit op 1 pond parisis. Een pond groten Vlaams is 12 pond parisis. De zes pond groten Vlaams die Simon op jaarbasis krijgt stemmen dus overeen met $6 \times 12 = 72$ daglonen.

¹³ Brugge, stadsarchief, *civiele sententiën, door schepenen van Brugge gewezen, over de jaren 1580-1590*, blz. 207 r.-v., *Ib.*, over de jaren 1586-1587 (lossen stukken), nr 39.

¹⁴ Vandamme, L., *De socio-professionele recrutering van de reformatie te Brugge, 1566-1567*, licentiaatsverhandeling KULeuven, 1982, pp. 242-248.

¹⁵ Vermeld als mededeling in E.J. Dijksterhuis, *Simon Stevin*, ('s Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1943), p. 7.

¹⁶ Brief bewaard op het Gemeentearchief te Leiden, Copye-Brieven, Deel IV, fol. 94v.

Volgens dit schrijven heeft Simon op een niet nader vernoemd tijdstip Brugge verlaten. Het is wel merkwaardig dat de auteur van de brief als reisdoel Middelburg aangeeft, dat onder de godsdienstoorlogen de zuidelijkste stad onder calvinistisch bewind was. Het is trouwens ook de stad waar Louise de Coligny, laatste echtgenote van Willem de Zwijger een belangrijke residentie had. In die stad was er een grote toevloed van protestanten uit de Antwerpse regio.

Vanaf 1581 wordt Stevins levensloop duidelijker. In dat jaar werd hij immers in het Leidse bevolkingsregister ingeschreven als *Simon Stephani van Brueg*. Het feit dat hij kort nadien enkele wetenschappelijke werken publiceert laat vermoeden dat hij ergens een grondige wetenschappelijke opleiding genoten moet hebben – in welke universiteit dit gebeurde blijft vooralsnog een raadsel. Op 16 februari 1583 schreef hij zich in aan de Universiteit van Leiden. In de matrikels verschijnt hij er tot 1590 als *Simon Stevinus brugensis, studuit artes apud Stochium* (Simon Stevin van Brugge, voorbereidende studies gedaan bij Stochius¹⁷).

Stevins relatie met Johan Cornets de Groot.

Johan Cornets de Groot werd op den huize Kraaijenberg nabij Delft geboren op 8 maart 1554. Hij behoorde tot een Delfts geslacht van ambtenaren in regeringsfuncties. Hij was een veelzijdig man: een algemeen ontwikkeld geleerde, dichter en musicus, maar ook organisator, politicus en raadgever. Hij studeerde aan de Universiteit van Douai (Collège Royal) en verwierf er de graad van filosofie en rechten. Hij werd in 1576 als derde student ingeschreven aan de nieuwe Universiteit van Leiden. Hij huwde in 1582 en vestigde zich te Delft, waar hij burgemeester was van 1591 tot 1595. Hij werd in 1594 aangesteld als curator van de Leidse Hogeschool. Om onbekende redenen deed hij omstreeks 1617 afstand van die functie. Hij was ook aanwezig op 10 januari 1600 op de oprichtingsvergadering van de ingenieursschool te Leiden.

Merkwaardig is dat Johan de Groot een goede bekende van Simon Stevin was. Als kleinzoon van de burgemeester van Veurne en met een stiefvader die schepen was te Brugge, heeft Simon bij zijn komst in het Noorden relatief snel een goede relatie met een telg uit een burgemeesterfamilie in Delft of kende hij Johan de Groot al uit vroegere contacten? Stevin draagt in 1585 zijn enig Franstalig werk, *L'Arithmetique*, op aan de Groot.

A V T R E S D O C T E
E T V E R T V E V X
S E I G N E V R M^{onsr} I E H A N
C O R N E T S D E G R O O T.¹⁸

Hij omschrijft zijn vriend als

[...] Certes par la continuelle familiarité, mon Treshonnoré Seigneur, laquelle m a rendu certain, non seulement de vostre insatiable & flagrante cupidité, de comprendre choses hautes & vertueuses; mais qu outre cela vous esties heureusement parvenu à la cognoissance de plusieurs mysteres; Ce qui, à cause de vostre benigne & communicatiue affection, m' est deuenue comme ferme refuge de mes difficultez.

Anderzijds levert de Groot twee gedichten, die in de aanhef van het boek zijn opgenomen: *De Opere Operibusque Autoris Sermo* onder de naam Iagius Tornus en *Au Lecteur*

¹⁷ Nicholaas Stochius was rector van de Latijnse school op de Pieterskerkgracht. In 1581 woonde Stevin in bij Stochius (Bron: Dijksterhuis (1943)).

¹⁸ Stevin, S., *L'Arithmetique de Simon Stevin de Bruges*, (Leiden, Christophle Plantin, 1585) p. 2.

pour l' Oeuvre onder de naam Darie Togon¹⁹. Uit die poëzie blijkt duidelijk dat de Groot Stevins werk gelezen en begrepen heeft. Beide heren zijn geen onbekenden voor elkaar. Ook voor *De Beghinselen der Weeghconst*²⁰ schreef Ian De Groot twee gedichten, een Latijns, *Om de weeghconst, waterwicht, ende lochtwight* en een Grieks, *Om de selfde*. Bij die gedichten zijn in de marge opmerkingen in het Latijn toegevoegd. De eerste opmerking bij het woord *lochtwight* verdient aparte aandacht. We lezen

*Liber hic hodieq. Lucifuga, paucorumq. Adhuc testium.*²¹

Blijkbaar was de Groot bij het schrijven van het gedicht op de hoogte van de geplande inhoud van het boek. Toen achteraf bleek dat het derde luik, *lochtwight*, niet behandeld werd heeft hij het gedicht onveranderd laten afdrukken maar in de marge een verklarende noot toegevoegd. Merk tevens op dat ook in de *byvough*, een supplement dat Stevin twintig jaar later bij *De Weeghconst*, opgenomen in zijn *Wisconstige Gedachtenissen*, het *lochtwight* aanhaalt, maar opmerkt dat het als *niet volcommelick genouch gereet* moet beschouwd worden.

In de *Anhang van de weeghconst, inde welcke onder anderen weerleydt worden etliche dwalinghen der wichtighe ghedaenten* wordt de Groot genoemd als medewerker bij de valproef in de volgende bewoordingen:

*Laet nemen (soo den hoochgheleerden H. IAN CORNETS DE GROOT vlietichste ondersoucker der Naturens verborghentheden, ende ick ghedaen hebben) twee loyen cloten d een thienmael grooter en swaerder als d ander, die laet t samen vallen van 30 voeten hooch, op een bart oft yet daer sy merckelick gheluyt tegen gheuen, ende sal blijcken, dat de lichste gheen thienmael langher op wech en blijft dan de swaerste, maer datse t samen so ghelijck opt bart vallen, dat haer beyde gheluyden een selue clop schijnt te wesen [...]*²²

Uit de wijze waarop Stevin schrijft over de Groot blijkt zijn grote bewondering voor die onderzoeker.

Op 24 november 1586 werd aan Stevin door de Staten-Generaal een octrooi verleend *om enige nieuwe waetermolen te mogen maeken*. Op 23 februari 1588 wordt door Graaf Leicester een octrooi verleend *dat nyemant die molens ...zal mogen binnen de xviii jaeren naemaecten*. Op 23 augustus 1588 worden beide octrooien in mede-eigendom overgedragen aan Mr. Johan de Groot en die overeenkomst wordt geregistreerd door de Rekenkamer van Holland. Dijksterhuis²³ merkt op dat Stevin en de Groot samen al een geruime tijd voordien molens hadden gebouwd volgens dit nieuwe principe en oude hadden aangepast. Op 22 augustus 1588 gaf de stadsmagistraat van Delft zijn akkoord om honderd kronen te betalen voor *het nieuwe werk aan de watermolen aan het Duyvelsgat* op voorwaarde dat ze ook de nieuwe uitvinding van Simon Stevin zouden installeren in de molen op de stadswal aan het einde van de Langendijk. Op 15 juni 1590 werd de som in kontanten betaald, zodat kan aangenomen worden dat de voorwaarde vervuld werd. Beide zakenpartners zijn ook betrokken bij de bouw van een molen in IJsselstein, die technisch niet perfect blijkt te werken. Stevin onderhoudt in naam van de Groot met eigenhandig geschreven brieven contact met Nicolaes van

¹⁹ Iagius Tornus en Darie Togon zijn twee anagrammen van Ian Grotuis.

²⁰ Zie ook J.T. Devreese, bijdrage tot deze catalogus.

²¹ In vrije vertaling: Dit boek is nog niet rijp voor publicatie en bestaat nog slechts in de vorm van enkele aantekeningen.

²² Stevin, S., *Anhang van de weeghconst, inde welcke onder anderen weerleydt worden etlicke dwalinghen der wichtighe ghedaenten*, (Christoffel Plantijn, Leiden, 1586), p. 64.

²³ Dijksterhuis, E.J., *Simon Stevin* ('s Gravenhage, Nijhoff, 1943), p. 190.

Helmont, Schout van IJsselstein. Anderzijds sprong Jan voor Stevin in de bres. Hij zorgde voor bemiddeling door prinses Maria van Nassau, die de baronie van IJsselstein beheerde²⁴.

Een verdere samenwerking tussen Stevin en de Groot vinden we in een brief met datum 22 juni 1591, aanwezig in het Staatsarchief te Dantzig²⁵. Hij is geschreven door het Rotterdamse vroedschapslid Fop Pietersz. van der Meyde aan het stadsbestuur van Dantzig. Van der Meyde gold als één van de rijkste Rotterdammers van zijn tijd en was gehuwd met Constantia Bartolotti, de stiefdochter van Pieter Cornelisz. Hooft. Kort samengevat²⁶ had de bewuste brief de volgende inhoud. Van der Meyde had de afgelopen jaren verschillende brieven ontvangen van het stadsbestuur van Dantzig, waarin geïnformeerd werd naar een persoon of personen, die geschikt zouden zijn om een plan te maken voor de verdieping van de haven van Dantzig. Waarschijnlijk werd van hen ook verwacht dat ze de werken zouden leiden en opvolgen. In de brief meldde Van der Meyde dat hij over deze zaak met Jan de Groot, burgemeester van Delft en met Simon Stevin heeft gesproken en dat zij bereid zijn een opdracht te aanvaarden. Daarvoor was het nodig de situatie ter plaatse te gaan op nemen. Simon Stevin, die het te druk had in de vorige zomer, d.i. die van 1590, wordt als *brenger van de brief* aangekondigd. De aanduiding *brenger van de brief* in combinatie met de aanwezigheid van die brief in het archief te Dantzig bewijst dat Stevin in de zomer van 1591 in die stad is geweest. Tevens weten we uit Stevins eigen geschriften²⁷ dat hij *teyckens geschildert heeft gesien tegen de mueren van een camer op t Conincx hof in Polen tot Craco*. Hiermee bedoelt hij Krakau in Polen met zijn beroemde universiteit waar Copernicus heeft gestudeerd. We weten enkel niet of Dantzig en Krakau tijdens dezelfde reis werden bezocht.

Uit het bovenstaande blijkt de intense samenwerking op het vlak van de publicatie van hoogstaande wetenschappelijke werken en van de praktische uitvoering van werken van algemeen nut tussen de wetenschapper/ingenieur Stevin en de aan het bestuur van stad en land deelnemende burger Jan de Groot. Het contact moet werkelijk intensief geweest zijn en het niveau van het zakelijke hebben overschreden. Constantijn Huygens²⁸ beschreef Stevin als een huisvriend van de familie de Groot. Dit blijkt ook o.m. uit de contacten die Stevin had met zoon de Groot, Hugo, beter bekend als de jurist Grotius. Die vertaalde als zestien-jarige Stevins werk *De Havenvinding* in het Latijn als *AIMENEYPETIKH, sive, Portuum investigandorum ratio, Metaphraste Hug. Grotio Batavo*. Hugo was aanwezig op het strand van Scheveningen wanneer prins Maurits met Stevins zeilwagen, gevuld met prominenten over het strand scheen te vliegen. Hij beschreef zijn ervaring in verschillende Latijnse gedichten, waarvan o.m. één vertaald werd door Prudens Van Duyse²⁹. Tevens schreef Hugo een aantal epigrammen, die als randwerk figureren op de bekende prent van Swanenburgh over de zeilwagen.

Zoals andere Renaissance-geleerden geloofde Stevin in het bestaan van een tijd waarin alle kennis voor de mensheid beschikbaar was, *de Wysentyt*³⁰. Veel wijsheid komt uit de mist

²⁴ Devreese-Vanden Berghe (2003), p. 112.

²⁵ Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Gdansk'u (Staatsarchief Dantzig, inv. 300, 53-796. Zie ook Woelderink, B., Het bezoek van Simon Stevin aan Dantzig in 1591, in *Tijdschrift voor de geschiedenis der Geneeskunde, Natuurwetenschappen, Wiskunde en Techniek*, 3 (1980), pp. 178-186.

²⁶ De integrale tekst van de brief is opgenomen in Devreese-Vanden Berghe (2003), pp. 65-66.

²⁷ Zie *Wisconstige Gedachtenissen, Van Weereltschrift, 2, Eertclootschrift, 1 Van syn bepalinghen int ghemeen*, 6, *Wysentyt*, p. 10.

²⁸ *De Jeugd van Constantijn Huygens door hemzelf beschreven* (uit het Latijn vertaald, toegelicht en met aantekeningen voorzien door A.H. Kan; Rotterdam, 1971), p. 46.

²⁹ Van Duyse, P., *De Zeilwagen van Simon Stevin, naar de Latijnse gedichten van Hugo Grotius*, (Annoot-Braeckman, Gent, 1846), *Puntidicht 16*.

³⁰ Stevin vermeldt die tijd in zijn *Eertclootschrift*, onderdeel van de *Wisconstige Gedachtenissen*, zie ref 27, p. 9-16.

der tijden. Klassieke schrijvers hadden het ook al over een vervlogen *gouden tijdperk*. Zo vertelt Stevin dat hij

*tot t' saemspraeck ghecommen was metten Hoochgheleerden Heer Doctor Huych de Groot, en dat hy my verhaelde verscheyden plaetsen ghelesen te hebben, die van sulcke seer oude tijt ghetuychnis gaven.*³¹

Stevens relatie met prins Maurits.

Stevens relatie en vriendschap met prins Maurits, stadhouder en kapitein generaal van Holland en Zeeland dateert waarschijnlijk al van tijdens de studieperiode te Leiden³². Het is geweten dat de prins in Leiden verbleef in juli 1582. Hij werd er als student aan de universiteit ingeschreven op 19 april 1583, enkele maanden na Stevin. Hij vertrok er plots, op 10 juli 1584, na de moord op zijn vader, Willem de Zwijger. Maurits verbleef dus gelijktijdig met Simon te Leiden. De studentenkring was klein in die tijd. Het is dus zeer waarschijnlijk dat Maurits en Stevin elkaar hebben ontmoet. Sommige biografen beweren zelfs dat Stevin al in 1584 optrad als *praeceptor* van de prins in zijn studie van de meetkunde. Zeker is dat Stevin in dienst trad van de prins omstreeks 1593. Uit de resolutiën van de Raad van State³³ blijkt dat de prins Simon een *tractement* gaf van tenminste 50 pond per maand *als affteekenaer der Quartieren in 't Leger; 't welck hij niet langher om niet en behoorde te doen gelijk hij nu tien jaren gedaen hadde*. Hieruit blijkt duidelijk dat Stevin in de persoonlijke dienst van de prins stond. Opvallend is in elk geval dat vanaf dit ogenblik alle werken van Stevin een bijdrage leverden tot de opbouw en versterking van de Noordelijke Republiek, of dat ze speciaal werden geschreven op verzoek van de prins. Een speciaal werkje uit die periode is *Vita Politica, Het Burgerlick Leven* (1590). Het levert beschouwingen over het gedrag van de burger in de staat. Op een ogenblik dat de Republiek der Nederlanden vorm kreeg, probeerde Stevin de inwoners een vorm van burgerzin bij te brengen. Om dienstig te zijn aan de Republiek en aan de interesses van prins Maurits verschenen kort na het werk over burgerzin twee boeken die van praktisch nut waren voor de verdediging van het land en de uitbouw van de vloot. De *Sterctenbouwing* (1594) behandelde de theorie van het aanleggen van versterkingen. Hierin wordt Jan De Groot, *Burgmeesters de Grootens*, als medewerker aangeduid. De *Havenvinding* verscheen in 1599 en beschrijft een methode voor plaatsbepaling op zee. Hier speelt Stevin in op resoluties van de Staten-Generaal en de Staten van Holland en West-Friesland die vanaf 1594 een aantal besluiten genomen hebben over de lengtebepaling op zee. Enkele van die resoluties staan afgedrukt in *De Opkomst van het Nederlandsch gezag in Oost-Indie*³⁴. Hieruit blijkt dat Stevin regelmatig tussen 1598 en 1619 deel uitmaakt van commissies ter beoordeling van octrooien of *inventies* rond plaatsbepaling; hij zetelt daar in het goede gezelschap van ondermeer Josephus Scaligerus, Rudolphus Snellius, Ludolph van Coelen (Ceulen), Samuel Marolois, e.a. Als duidelijke blijken van de samenwerking van de prins en Stevin kan de opdracht worden beschouwd die in 1600 aan Stevin werd verleend een instructie op te stellen voor een aan de Leidse Universiteit verbonden ingenieursschool, waaraan *soude worden gedoceert in goeder duytscher tale die telconste ende Lantmeten principalycken tot bevordering van de geenen die hen souden willen begeven tottet ingenieurscap*³⁵. Maurits was een groot paardenliefhebber. Hij had een stoeterij in Rijswijk. In

³¹ Stevin, S., *Wisconstige Gedachtenissen, I Bouck des Eertclootschrijfts, Van syn bepalinghen int ghemeen*, (Leiden, Druckerye van Jan Bouwensz., 1608), p. 16.

³² Dijksterhuis (1943), p. 10 en De Vreese-Vanden Berghe (2003), pp. 60-65.

³³ Copie van de Resolutiën van de Raad van State op het Rijksarchief te 's-Hertogenbosch, 23 december 1603 (vermeld in Dijksterhuis, 1943).

³⁴ De Jonghe, J.K.M., *De Opkomst van het Nederlandsch gezag in Oost-Indie* (Nijhoff/Muller, 1862) deel 1, p. 176 e.v.

³⁵ Dijksterhuis (1943), p.14.

1596 voerde Maurits voor zijn gehele cavalerie een stangbit in. De werking van dergelijke breidel had Maurits uitdrukkelijke interesse. Dat blijkt ondermeer uit het in de *Wisconstige Gedachtenissen* in samenspraak met Maurits behandelde onderwerp, *Vande Toomsprang*, gewijd aan de druk die op de hoofdstang uitgeoefend wordt bij het menen van een paard. De grootste populariteit verwierf Stevin bij het gewone volk met zijn zeilwagen³⁶, die zeker al gebouwd was tussen 1600 en 1602. Er zijn verschillende tekeningen van gemaakt. Een van de bekendste is die van De Gheyn. Het bijgevoegde verhaal vertelt dat de wagen werd vervaardigd als *hebbeding* voor de prins. We vernemen dat er 28 personen meereden. De prins hanteerde zelf het roer. Verscheidene hoge prominenten, die aan het hof van de prins verbleven reden mee, o.a. Frederik Hendrik, halfbroer van Maurits, Ulric van Holstein, broer van de Deense koning Christiaan IV, de Spaanse admiraal Mendoza, gevangen genomen tijdens de slag bij Nieuwpoort (1600), de heer van Busenvael, ambassadeur van Frankrijk, Maurits' minnares Margaretha van Mechelen, de echtgenote van De Gheyn, Eva, en hun zoontje. Maurits was bijzonder geïnteresseerd in toegepaste wiskunde. In het volumineuze werk *Wisconstige Gedachtenissen* (twee delen, 1605 en 1608) vinden we de inhoud terug van de lessen van Stevin, die hij op verzoek aan de prins heeft onderwezen³⁷. Stevins hechte vriendschap met de prins werd niet altijd door iedereen gewaardeerd. Stevin alludeerde zelf in een passage van de *Wisconstige Gedachtenissen* op dit feit: daar vertelt hij dat er velen zijn die niet kunnen geloven dat de wetenschappelijke activiteiten van de prins niet schadelijk zijn voor andere zaken die anders waarschijnlijk efficiënter zouden uitgevoerd zijn³⁸. Een ander opmerking vinden we in een brief geschreven door de Nederlandse theoloog Ubbo Emmius, de eerste rector van de Universiteit Groningen. In zijn werk over astronomie volgt Stevin zonder meer de leer van Copernicus over de beweging van de Aarde, dat op dat ogenblik nog door velen als godslastering werd beschouwd. Emmius kwalificeerde de astronomische theorieën van Stevin als slecht en hij vond het spijtig dat de naam van de prins verbonden zou worden met dit "vuil"³⁹. Rond 1604 blijkt Stevin nog op een ander gebied een nauwe medewerker van de prins te zijn geweest. Hij kreeg de organisatie van het beheer van de domeinen toevertrouwd. Er werd hem de gelegenheid gegeven de methode van het Italiaanse dubbele boekhouden in te voeren. Recent werden in het Algemeen Rijksarchief in Den Haag een journaal en een grootboek (over het jaar 1604) in de Nassause Domeinraad teruggevonden⁴⁰. Hierin wordt Stevins systeem toegepast en toegelicht. De registers worden voorafgegaan door een inleiding, door of onder toezicht van Stevin geschreven. We treffen er ondermeer een opsomming in van een groot aantal leden van de hofhouding met hun *traktement*. Ook de naam van Stevin staat er, met de vermelding van een jaarlijks salaris van 600 gulden per jaar. Tevens wordt vermeld dat Stevin in het opgegeven jaar nog eens 450 gulden extra ontving! Dit *traktement* was hoog: Stevin stond derde of vierde in de lijst. Dit toont zijn belangrijke positie aan in de hofhouding van Maurits. In de *Wisconstige Gedachtenissen* vinden we een deel met titel de *Vorstelicke bouckhouding*. Hierin treedt Maurits tot driemaal toe in *een saemspraek* met Stevin. Hij wijst zelfs suggesties van Stevin van de hand. Zo had Stevin voorgesteld om leenwoorden in de boekhoudkunde, evenals bij de andere onderwerpen in de *Gedachtenissen* te vertalen in het *Nederduyts*. Maurits weigerde echter omdat de meest erva-

³⁶ Voor andere afbeeldingen van de zeilwagen, Devreese-Vanden Berghe (2003), p. 59 en p. 320.

³⁷ Stevin, S., *Wisconstige Gedachtenissen, inhoudende t'ghene daer hem in gheoeffent heeft den Doorluchtichsten Hoochgeboren Vorst en de Here, Maurits, [...]*, (Druckerye van Jan Bouwensz. 1608), titelblad.

³⁸ Stevin, S., *Wisconstige Gedachtenissen, Het Weereltschrift, Van syn bepalinghen int ghemeen*, Druckerye van Jan Bouwensz. 1608), p. 40.

³⁹ Dit is een verkorte weergave van een brief van Ubbo Emmius aan zijn vriend Sibrandus Lubbertus te Franeker gedateerd op 29 september 1608, zie *Briefwechsel des Ubbo Emmius*, Herausgegeben von Dr. H. Brugmans ('s Gravenhage, 1923). De integrale tekst wordt geciteerd in Dijksterhuis (1943), p. 331.

⁴⁰ Zie Zandvliet, K., *Maurits, Prins van Oranje*, tentoonstellingscatalogus (Rijksmuseum Amsterdam, Waanders uitgevers Zwolle, 2000) p. 276.

ren boekhouders die hij kon aanwerven gewoon waren te werken met de *onduytse woorden*. In 1617 behandelde Stevin de *Castrametatio* of *Legermeting* onderwerpen die ontleend waren aan zijn ervaring in het leger. Het is bekend dat Willem Lodewijk van Nassau en Maurits in samenwerking met Stevin een nieuw systeem voor het bouwen van versterkingen ontwikkelden. Het zou later bekend worden onder de naam Oud-Nederlandse vestingbouw. Omwille van de sterk toenemende vuurkracht van de kanonnen werden steeds gemakkelijker enorme bressen geschoten in stenen muren. Daarom gebruikte men meer aarden wallen, omgeven door een natte gracht. Dit graafwerk maakte Maurits tot onderdeel van het normale werk van de soldaat. Op verzoek van de prins ontwierp Stevin voor de soldaat uitneembaar gereedschap, de *spabijlhouw*, later bekend als pioniersschop. Met deze combinatie van spade of schop, bijl en houweel konden soldaten in elk terrein sleuven graven of hakken en bomen en struiken verwijderen⁴¹. In de opdracht van dit werk aan de Staten-Generaal betitelt Stevin zich zelf als *legermeter*. Er bestaat echter geen enkel document dat een aanstelling in een dergelijke functie aangeeft. Nochtans kan men Stevins bijdrage tot de *legermeting* niet als louter theoretisch beschouwen. Hij was daadwerkelijk aanwezig in dergelijke kampen. Een plattegrond van een legerkamp in het Oorlogsmuseum te Delft laat de tent van Stevin zien in de onmiddellijke omgeving van de tent van de prins. Samen met het voorgaande boek verscheen *Nieuwe Manieren van Sterctebou, door Spilsluysen*. Hierin ontwikkelde Stevin plannen om water aan te wenden voor de verdediging van versterkte plaatsen. We weten ook dat Stevin betrokken was bij het geven van deskundig advies over de bouw van versterkingen in Vlissingen, Willemstad, Batavia (Djakarta) en Den Haag. Zijn ideeën betreffende de architectuurtheorie schreef Stevin neer in het niet-gepubliceerde *Huysbou*. Hij wordt in de literatuur vaak aangeduid als de ontwerper van het *verbouwingsplan* van het Prinsenhuis te Vlissingen.

Stevins laatste jaren.

Stevin huwde met Catharina Craiy (Carels). De datum van de huwelijksceremonie is niet gekend; we weten dat de ondertrouw geregistreerd is in Den Haag op 10 april 1616. Haar broer, Jehan, was ingenieur in het Zweedse leger van Gustaaf Adolf. G. van Rijckhuysen weet te vertellen dat Catharina een *zeer mooy vrouwspersoon was*⁴². Op 24 maart 1612 kocht Stevin voor 3800 gulden een nieuw gebouwd huis in de Raamstraat in Den Haag. Hier ging hij wonen met zijn vrouw en werden vermoedelijk zijn vier kinderen, Frederik, Hendrick, Susanna en Livina, geboren. Op 2 februari 1619 kocht hij een *seecker huys en de erve staende ende gelegen in de Nieuwe Houtstraat op het hoeckgen van Doelstraetgen alhier* (d.i. in Den Haag)⁴³. De koopsom was 6300 carolus gulden contant. Hieruit blijkt de welstand van Stevin: de sommen die hij betaalde voor beide huizen waren aanzienlijk. Dit laatste huis was verhuurd voor 540 gulden per jaar. Het bleef eigendom van Stevins weduwe tot 1631. Het werd in 1627 bewoond door de maîtresse van Maurits, Margaretha van Mechelen, de moeder van drie van zijn natuurlijke kinderen. Stevin stierf in 1620. Opnieuw zijn geen exacte details gekend; men kan op basis van documenten enkel aantonen dat hij nog in leven was op 20 februari en dat zijn dood plaatsvond voor 18 april. Zijn weduwe hertrouwde op 14 maart 1621 met Maurice de Viry (of Virieu), baljuw van Hazerswoude bij Leiden. Ze stierf op 5 januari 1672. In zijn laatste levensjaren gebruikte Stevin enkele malen zijn invloed op de

⁴¹ Stevin, H., *Materiae Politicae, Burgherlicke stoffen, Van de Crijchspiegeling*, (Ter Druckerye van Iustus Livius, Leiden 1649), p. 243. Voor een afbeelding van dit tuig, zie Devreese-Vanden Berghe (2003) p. 127.

⁴² Gemeentearchief Leiden, Brieven van G. van Rijckhuijsen, deel VI, fol. 250r.

⁴³ Dijksterhuis (1943), p. 20.

prins ten voordele van anderen: Brandt⁴⁴ verhaalt o.m. de wederwaardigheden van de Leidse Remonstrant Paulus Stochius die in 1619 verdacht werd van het inzamelen van gelden ten behoeve van de afgezette Remonstrantse predikanten. Hij werd hiervoor gevangen genomen. Stevin overhandigde een rekest aan de prins en bleef tot aan zijn dood de vrouw van de gevangene behulpzaam in haar pogingen de zaak van haar echtgenoot te bepleiten.

⁴⁴ Brandt, G. , *Historie der Reformatie en andere Kerkelijke Belijdenissen, in en omtrent de Nederlanden. II Rotterdam 1674 . IV Rotterdam 1704,*